

KONSPEKT LEKCJI DLA UCZNIÓW SZKOŁY PODSTAWOWEJ

TEMAT: **Gwara Opoczyńska**

Czas: 45 minut

Cele:

- wprowadzenie i wyjaśnienie słowa „gwara”,
- zwrócenie uwagi na znaczenie gwary w naszej kulturze i tradycji,
- uwrażliwienie na piękno języka gwarowego,
- zwrócenie uwagi, gdzie i kiedy można posługiwać się gwarą.

Metody: podająca (słowna), aktywizująca, praktycznego działania,

Formy pracy: praca w grupie, praca indywidualna, praca z tekstem,

Środki dydaktyczne: płyta z nagraniem, tekst piosenki, „Słownik Języka Polskiego PWN”, „Słownik gwary opoczyńskiej”

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

Wstęp

1. Przywitanie uczniów, czynności organizacyjno-porządkowe.
2. Wysłuchanie nagrania ludowej piosenki „Dziewcyno, dziewczyno”. Dzieci siedzą i słuchają nagrania.
3. Rozmowa kierowana: Nauczyciel pyta dzieci czy znają ten utwór, czy zrozumiały wszystkie słowa? Dlaczego nie wszystkie słowa rozumieją? Zwrócenie uwagi dzieci na wymowę poszczególnych wyrazów. Dzieci próbują rozszyfrować tekst piosenki. Wyodrębnianie wyrazów różniących się od naszej wymowy.
4. Próba zdefiniowania słowa „Gwara” – chętne dzieci pojedynczo podają własne definicje tego słowa.

Część właściwa

1. Wyszukiwanie znaczenia słowa gwara w słowniku:

gwara – terytorialna odmiana języka narodowego; mowa wsi różniąca się cechami fonetycznymi, morfologicznymi, składniowymi i leksykalnymi od języka ogólnonarodowego.

2. Rozmowa kierowana. Nauczyciel pyta dzieci jak nazywa się gwara naszego regionu? – gwara opoczyńska. Czy ktoś z ich rodziny posługuje się gwarą? Czy znają jakieś słowa gwarowe? Podkreśla rolę gwary w naszym życiu - rola gwary jest ogromna; trzeba ją zachowywać i kultywować. Należy jednak posługiwać się nią w odpowiednim miejscu, np. w szkole na lekcjach mówimy czystą

polszczyzną, ale na podwórku, w domu, w czasie uroczystości rodzinnych czy środowiskowych możemy posługiwać się gwarą, ale należy robić to z szacunkiem. Nie powinniśmy wyśmiewać się z ludzi, którzy mówią gwarą, dziadków, babć, tylko rozmawiać z nimi, dowiedzieć się co znaczy dane słowo.

3. Prezentacja „Słownika gwary opoczyńskiej” autorstwa Stanisława Cygana i wskazanie możliwości, które nam daje. „Puszczenie” słownika w obieg, żeby każdy mógł dotknąć, otworzyć, zobaczyć jak wygląda.

4. Nauczyciel informuje dzieci, że na dzisiejszej lekcji opracujemy nasz własny „Mały Słownik Gwary Opoczyńskiej”. Każde dziecko otrzyma jedną kartkę słownika, z wypisanym słowem, jego zadaniem będzie zilustrowanie danego słowa.

5. Indywidualna praca. Uczniowie wykonują ilustracje indywidualnie przy stolikach, nauczyciel kontroluje pracę, służy radą.

6. Prezentacja prac. Każde dziecko pojedynczo staje na środku i prezentuje swoją pracę, odczytuje słowo gwarowe, które miało zilustrować i jego znaczenie w języku polskim.

Praca domowa

Porozmawiać z dziadkami, rodzicami, sąsiadami i podać przykłady innych słów, które mogłyby się znaleźć w naszym słowniku.

Zakończenie

1. Podsumowanie zajęć. Uczniowie odpowiadają na następujące pytania:

- co było najciekawsze na dzisiejszych zajęciach?
- co stanowiło trudność?

2. Wspólne zaśpiewanie piosenki „Dziewcyno, dziewczyno”.

Oczekiwane efekty pracy uczniów:

- uczeń potrafi zdefiniować słowo „gwarą”,
- uczeń potrafi podać kilka słów w gwarze regionalnej,
- uczeń wie gdzie i kiedy może posługiwać się gwarą,
- uczeń prawidłowo wykonuje polecenia,
- uczeń potrafi zilustrować wskazane słowa,
- uczeń potrafi współpracować w grupie.

Opracowała:

mgr Paulina Fura

ZAŁĄCZNIK NR 1

Tekst piosenki:

„Dziewcyno, dziewczyno”

Dziewcyno, dziewczyno, moja kochana,

Dziś przyjde do ciebie, bo jesteś sama.

Przyjde pod łokinko, ty moja paninko, moja kochana. (x2)

Jak przyjde do ciebie moja paninko,

Jak przyjde do ciebie, łotwórz łokinko.

Łokna nie łotworze, bo mama w kumorz, skoda mój Boze! (x2)

Ta moja mamusia za winklym stoi,

Chłopok mnie całuje, nic sie nie boi.

Mamusia za mietle, chłopoka łajała, a jo patrzała. (x2)

Ty moja dziewczyno, moje kochanie,

Łoj zabierz te mietle ty swoji mamie,

Jak mnie bedzie bieła, z podwórza gunieła, pannum zostanies! (x2)

KONSPEKT LEKCJI DLA UCZNIÓW SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH

TEMAT: Gwara Opoczyńska

Czas: 45 minut

Cele:

- wprowadzenie i wyjaśnienie słowa „gwara”,
- zwrócenie uwagi na znaczenie gwary w naszej kulturze i tradycji,
- uwrażliwienie na piękno języka gwarowego,
- zwrócenie uwagi, gdzie i kiedy można posługiwać się gwarą.

Metody: podająca (słowna), aktywizująca, praktycznego działania,

Formy pracy: praca w grupie, praca indywidualna, praca z tekstem,

Środki dydaktyczne: płyta z nagraniem, tekst piosenki, „Słownik Języka Polskiego PWN”, „Słownik gwary opoczyńskiej”

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

Wstęp

1. Przywitanie uczniów, czynności organizacyjno-porządkowe.
2. Wysłuchanie nagrania ludowej piosenki „Dziewcyno, dziewczyno”.
3. Rozmowa kierowana: Nauczyciel pyta uczniów czy znają ten utwór, czy zrozumieli wszystkie słowa? Dlaczego nie wszystkie słowa rozumieją? Zwrócenie uwagi na wymowę poszczególnych wyrazów. Uczniowie próbują rozszyfrować tekst piosenki. Wyodrębnianie wyrazów różniących się od naszej wymowy.
4. Próba zdefiniowania słowa „Gwara” – chętni uczniowie pojedynczo podają własne definicje tego słowa.

Część właściwa

1. Wyszukiwanie znaczenia słowa gwara w słowniku:

gwara – terytorialna odmiana języka narodowego; mowa wsi różniąca się cechami fonetycznymi, morfologicznymi, składniowymi i leksykalnymi od języka ogólnonarodowego.

2. Rozmowa kierowana. Nauczyciel pyta uczniów jak nazywa się gwara naszego regionu? – gwara opoczyńska. Czy ktoś z ich rodziny posługuje się gwarą? Czy znają jakieś słowa gwarowe? Podkreśla rolę gwary w naszym życiu - rola gwary jest ogromna; trzeba ją zachowywać i kultywować. Należy jednak posługiwać się nią w odpowiednim miejscu, np. w szkole na lekcjach mówimy czystą

poliszczyną, ale na podwórku, w domu, w czasie uroczystości rodzinnych czy środowiskowych możemy posługiwać się gwarą, ale należy robić to z szacunkiem. Nie powinniśmy wyśmiewać się z ludzi, którzy mówią gwarą, dziadków, babć, tylko rozmawiać z nimi, dowiedzieć się co znaczy dane słowo.

3. Prezentacja „Słownika gwary opoczyńskiej” autorstwa Stanisława Cygana i wskazanie możliwości, które nam daje. „Puszczenie” słownika w obieg, żeby każdy mógł dotknąć, otworzyć, zobaczyć jak wygląda.

4. Wypisz z tekstu wyrazy, których nie rozumiesz lub ich forma odbiega od literackiej. Podaj definicję każdego z poniższych wyrazów (przykładowe słowa i ich definicje):

łokinko – otwór w ścianie lub dachu budynku

kumora – staropolskie określenie spiżarni, magazynu

winkiel – róg budynku, ulicy

mietła - narzędzie służące do usuwania pyłu i śmieci z płaskich powierzchni

gunieła - gunić – przeganiać, pozbywać się kogoś

patrzała – patrzeć – spoglądać

podwórze – przestrzeń przydomowa ogrodzona lub otoczona zabudowaniami

łajała – łajać – strofować kogoś, ganić, wymyślać

5. Zapoznanie uczniów z podstawowymi pojęciami charakterystycznymi dla gwary opoczyńskiej: labializacja, mazurzenie, denazalizacja.

Labializacja (łac. *labialis* ‘wargowy’ ← *labia* ‘wargi’) to zjawisko poprzedzania samogłosek tylnych o niezgłoskotwórczym *u*, zwykle osłabionym (zapisywanym jako *ʌ*), czyli wymowa *ʌo*, *ʌu*, wywołana większym niż w języku ogólnym wysunięciem i zaokrągleniem warg podczas artykulacji samogłosek.

Mazurzenie to wymowa spółgłosek dźwiękowych *sz*, *ż*, *cz*, *dż* jako przedniojęzykowo-zębowych *s*, *z*, *c*, *dz*, np. *lepse*, *przysed*, *starsy*, *różne*, *ułożyli* = lepsze, przyszedł, starszy, różne, większą, ułożyli.

Denazalizacja (zanik nosowości) to wymowa samogłosek nosowych jako odpowiadających im samogłosek ustnych, czyli *ę* jako *e*, *ą* jako *o* oraz ścieśnionych *ę*, *ą* jako *i*/*y*, *u*. Polega zatem na utracie przez samogłoski nosowe rezonansu nosowego.

6. Nauczyciel prosi uczniów o podanie przykładów do każdego z wcześniej omówionych zjawisk językowych. Można posiłkować się „Słownikiem gwary opoczyńskiej”.

Praca domowa

Porozmawiać z dziadkami, rodzicami, sąsiadami i podać przykłady innych słów, którymi można by uzupełnić słownik.

Zakończenie

1. Podsumowanie zajęć. Uczniowie odpowiadają na następujące pytania:

- co było najciekawsze na dzisiejszych zajęciach?
- co stanowiło trudność?

2. Wspólne zaśpiewanie piosenki „Dziewcyno, dziewczyno”.

Oczekiwane efekty pracy uczniów:

- uczeń potrafi zdefiniować słowo „gwara”,
- uczeń potrafi podać kilka słów w gwarze regionalnej,
- uczeń wie gdzie i kiedy może posługiwać się gwarą,
- uczeń prawidłowo wykonuje polecenia,
- uczeń potrafi współpracować w grupie.

Opracowała:

mgr Paulina Fura

ZAŁĄCZNIK NR 1

Tekst piosenki:

„Dziewcyno, dziewczyno”

Dziewcyno, dziewczyno, moja kochana,

Dziś przyjde do ciebie, bo jesteś sama.

Przyjde pod łokinko, ty moja paninko, moja kochana. (x2)

Jak przyjde do ciebie moja paninko,

Jak przyjde do ciebie, łotwórz łokinko.

Łokna nie łotworze, bo mama w kumorze, skoda mój Boze! (x2)

Ta moja mamusia za winklym stoi,

Chłopok mnie całuje, nic sie nie boi.

Mamusia za mietle, chłopoka łajała, a jo patrzała. (x2)

Ty moja dziewczyno, moje kochanie,

Łoj zabierz te mietle ty swoji mamie,

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

Jak mnie będzie biała, z podwórza gunieta, pannum zostanies! (x2)